

Bos

ik juist de uitputting ontzettend relevant. Ook daarover zou ik graag schriftelijk meer informatie ontvangen.

Minister **Bos**: Wat bedoelt mevrouw Verdonk met de uitputting?

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Sorry. Ik bedoel niet de uitputting, maar de inkomsten van de overdrachtsbelasting.

Minister **Bos**: Als wij daarover informatie hebben, krijgt de Kamer die van mij. Ook de informatie over de inburgering kan ik toezeggen. Misschien dat die brief van collega Van der Laan en niet van mij zal komen.

De **voorzitter**: Ik dank de minister. Ik sluit de beraadslagingen over de Voorjaarsnota. Er is al gebeld. Wij kunnen meteen doorgaan met het VAO Icesave.

Minister **Bos**: O, fijn.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Stemmingen over de ingediende moties zullen aanstaande donderdag plaatsvinden.

Aan de orde is het **debat** naar aanleiding van algemeen overleggen op 24 en 25 juni 2009 over **Icesave**.

De heer **Tang** (PvdA): Voorzitter. Ik wil een motie indienen.

De **voorzitter**: Dat moet zelfs. U mag niets anders doen dan een motie voorlezen.

De heer **Tang** (PvdA): Ik beperk mij tot het voorlezen van de motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat in het onderzoek naar de gang van zaken rondom Icesave wordt gesproken over een procedurele benadering door DNB en beperkte, voorzichtige opvatting van haar bevoegdheid tot aanwijzing;

constaterende dat onderzoek naar de gang van zaken rondom Vie d'Or concludeert dat DNB zijn bevoegdheden formeel interpreteert en deze wat terughoudend gebruikt;

overwegende dat er publieke twijfels zijn gerezen over het functioneren van de toezichthouder door weifelend optreden in deze en andere zaken;

overwegende dat het toezicht wezenlijk is voor de betrouwbaarheid van en vertrouwen in financiële instellingen en dat publieke twijfels over het toezicht zo veel mogelijk weggenomen moeten worden;

verzoekt de regering, in samenspraak met DNB een visitatiecommissie in te stellen met de brede opdracht om het prudentieel toezicht tegen het licht te houden, waaronder de samenwerking tussen toezichthouder en het ministerie, en te komen met verbetervoorstellen voor cultuur en structuur van de organisatie van de toezichthouder;

verzoekt de regering tevens, deze commissie snel te laten starten zodat de resultaten tijdig beschikbaar zijn voor de Algemene Rekenkamer en de parlementaire onderzoekscommissie naar de kredietcrisis,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Tang, Irrgang en Weekers. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 224 (31371).

Wij wachten even tot de minister beschikt over de tekst van de motie.

De vergadering is niet geschorst.

Minister **Bos**: Voorzitter. Ik dank de heer Tang voor zijn motie op stuk nr. 124, waarin de regering wordt verzocht om in samenspraak met DNB een visitatiecommissie in te stellen met de brede opdracht om het prudentieel toezicht tegen het licht te houden, waaronder de samenwerking tussen toezichthouder en het ministerie, en te komen met verbetervoorstellen voor cultuur en structuur van de organisatie van de toezichthouder. De heer Tang weet hoe ik hierover denk. Ik heb toegezegd dat ik de Algemene Rekenkamer zal benaderen met de vraag om dit te doen. Het lijkt me in dat licht wat voorbarig om nu al een ander verzoek te formuleren. Uit dien hoofde wil ik deze motie dus ontraden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Stemmingen over de motie vinden aanstaande donderdag plaats.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Aan de orde is het **spoeddebat** over **bancaire kredietverlening aan bedrijven**.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Ondernemingen gaan failliet, ondernemers slapen niet meer en werknemers komen op straat te staan. En waarom? Omdat de banken geen kredieten verlenen. Ik heb dit spoeddebat aangevraagd om eindelijk duidelijkheid te krijgen over de toegezegde extra kredietverlening van 25 mld. door ING. Mijn mening – daar begin ik alvast mee – is dat de minister van Financiën zich door ING in de hoek laat zetten. Wat is er namelijk gebeurd? In zijn brief van 27 januari over de steunoperatie van 26 mld. aan ING, heeft de minister gemeld dat ING zich heeft gecommitteerd aan het verstrekken van additioneel krediet van 25 mld. aan het Nederlandse bedrijfsleven en aan particulieren. Op 18 februari zegt de minister: "ING heeft zich op

Verdonk

eigen initiatief gecommitteerd om 25 mld. extra krediet te verlenen in Nederland tegen marktconforme condities. ING zal dan zelf publiekelijk eind 2009 rapporteren over de naleving van dit commitment. In de tussentijd zal ik met ING hierover in gesprek blijven en u over de voortgang op dit punt blijven informeren." Wat door de minister in het begin als commitment werd gepresenteerd, werd door ING via de media al snel teruggebracht tot het meer vrijblijvende begrip "intentieverklaring".

Na 18 februari werd het helemaal stil. Ik heb op 20 mei een motie ingediend. Die is met algemene stemmen door de Kamer aangenomen. Eindelijk, op 24 juni kwam er een brief van de minister op tafel. Op 24 juni schrijft de minister dat tot en met april door ING voor 8,8 mld. aan nieuwe kredieten in Nederland is verstrekt; nieuwe kredieten dus die onder het commitment vallen. Maar, ING zelf stelt dat dit alle kredieten zijn die in de eerste vier maanden van het jaar zijn verleend. Ik citeer een woordvoerder van ING: "Dit zijn de kredieten die in de eerste vier maanden zijn verleend." De cijfers over de verstrekte kredieten vorig jaar zegt de bank niet te kunnen leveren, dus er valt niets te vergelijken. Dat lijkt mij heel erg vreemd. Als die zaken bij een zo grote bank zo slecht worden vastgelegd, dan kunnen de miljarden aan belastinggeld die de minister van Financiën erin heeft gepompt deze bank ook niet meer redden.

Maar het ergste komt nog. Volgens ING is niet aan te geven of de 8,8 mld. extra is verstrekt, dus bovenop de normale kredietverlening. Die 8,8 mld. in vier maanden betekent echter ruim 26 mld. op jaarbasis. Mijn conclusie is dus dat er helemaal geen extra krediet is verleend door ING. Die conclusie past binnen de nieuwe statistieklijst die ING half mei heeft gepubliceerd. De kredieten zijn volgens ING op peil gebleven. Dat betekent niets anders dan dat er geen cent extra aan kredieten is verstrekt. De belofte van de minister van Financiën, een belofte die na herhaald vragen door mij in de Kamer werd uitgesproken, heeft dus geen enkele waarde. ING beroept zich opeens ook op het feit dat niet is vastgelegd in welke periode de 25 mld. zou moeten worden verstrekt. Dat is iets dat door de minister van Financiën ijskoud wordt bevestigd. Het kan dus net zo goed over 25 jaar zijn.

Het is duidelijk dat de minister de ondernemers in de steek laat. De minister laat zich bedotten door ING. Ik zou nu eindelijk wel eens van de minister willen weten, na weken, maanden vragen: Hoeveel extra krediet heeft ING verleend?

De heer **Tony van Dijk** (PVV): Voorzitter. De banken zitten op hun geld, is een veelgehoorde klacht van het mkb. Gezonde bedrijven staan voor een dichte deur als ze aankloppen voor krediet. Ook dat blijkt uit het EIM-rapport. Het aantal afwijzingen is afgelopen kwartaal opgelopen van 12% naar 40%; voor kleine bedrijven zelfs tot 50%. Een nader onderzoek van FINEM geeft dat ook aan. Voorts blijkt dat 80% van de banken de acceptatiecriteria heeft aangescherpt in het eerste kwartaal. Van de ene kant zien wij dus een minister die miljarden injecteert in noodlijdende banken, maar van de andere kant zien wij de banken het tegenovergestelde doen. Wat nou maatschappelijke verantwoordelijkheid? Banken hebben een belangrijke maatschappelijke waarde, maar

ze nemen geen verantwoordelijkheid. Ze willen wel de lusten, de kapitaalinjecties, maar niet de lasten.

Nu kan ik mij nog voorstellen dat banken zelf krap bij kas zitten en daarom geen geld kunnen uitlenen, maar dit euvel behoort vanaf vorige week tot het verleden. De ECB pompt namelijk 442 mld. in de eurozone. Banken kunnen lenen, tegen onderpand, voor een periode van twaalf maanden en tegen 1% rente, zoveel ze willen. Graag een reactie van de minister in hoeverre gebruik wordt gemaakt van deze regel van de ECB. Belangrijk is ook of de minister met zijn garantiefaciliteit van 200 mld. wat dit betreft eventueel garantie kan verstrekken. Dan is alle kou uit de lucht.

Minister Van der Hoeven presenteerde een oplossing die reeds heeft bewezen niet te werken, namelijk het verder uitbreiden van de BMKB-regeling. In plaats van drie jaar krijgen bedrijven vijf jaar uitstel van aflossing. Waarom zou dat helpen? Graag een reactie van de minister. De PVV stelt voor strengere voorwaarden met terugwerkende kracht te stellen aan banken die staatssteun krijgen, voorwaarden ten aanzien van risico-opslag, acceptatie en kredietverlening.

Tot slot vraag ik nog een reactie van de minister op de krachtwijken. Dit vreselijk onzinnige plan lijkt nu keihard als een boemerang terug te komen bij dit kabinet. Eerst wijken als achterstandswijken benoemen en daarna gek opkijken dat banken daar geen hypotheek willen verstrekken. Dat lijkt mij logisch. Met dank aan mevrouw Vogelaar.

Mevrouw **Blanksma-van den Heuvel** (CDA): Voorzitter. De onvrede bij het bedrijfsleven over de kredietverstrekking door banken blijft. Enquête na enquête wijst uit dat het minder makkelijk verkrijgen van kredieten als belangrijkste neveneffect van de crisis wordt gezien. De beschikbaarheid en de prijs van kredieten worden als grote problemen ervaren, maar statistieken spreken elkaar ook altijd weer tegen. De kredietverlening is op peil, zeggen de cijfers, maar deze cijfers behoeven ook enige nuancering. Ook de minister bevestigt dit. Letterlijk schrijft hij in zijn brief: "De beschikbare informatie behoeft nuancering en is toch reden om de situatie rond de kredietverlening heel nauwlettend in de gaten te houden. Verdere maatregelen zijn in dat licht niet uitgesloten." Onze vraag is dan ook aan de minister: waar denkt het kabinet aan als wij het hebben over andere maatregelen in dit verband en bij welk signaal gaat u dan verder actie ondernemen?

Vorige week hebben 1100 Europese banken voor 442 mld. geld geleend bij de ECB, met een looptijd van twaalf maanden en tegen 1%. Deze geldmarktoperatie is ingezet om de economie een handje te helpen, zo werd gezegd. Door nu tegen een zeer laag rentepercentage geld ter beschikking te stellen, hoopte de ECB dat de banken die rente ook aan hun klanten zullen gaan berekenen.

Ik heb een vraag aan de minister. Hoeveel Nederlandse banken hebben voor welke bedragen gebruik gemaakt van deze faciliteit? Verwacht het kabinet hiervan ook een positieve impuls voor de economie van Nederland?

Dan kom ik op het mkb. De enquête over de EIM spreekt boekdelen. Er is een forse toename van kredietaanvragen en er is in de afgelopen periode maar

Blanksma-van den Heuvel

lieft meer dan 40% afgewezen. Een belangrijke reden is dat het dan vaak kwetsbare bedrijven zijn als het gaat om risicodragend kapitaal. De solvabiliteit van deze bedrijven staat wat onder druk. Er is dus naast bancaire leningen heel sterk de behoefte bij het mkb om ook risicodragend kapitaal in te zetten. Deze markt is de afgelopen tijd nagenoeg helemaal opgedroogd, terwijl deze bedrijven juist nu extra eigen vermogen goed zouden kunnen gebruiken. Zeker startende en mkb-innovatieve bedrijven hebben dat extra geld nodig. Om juist deze groep van de in de kern gezonde bedrijven door de crisis heen te loodsen, moet dus voorzien worden in een extra risicokapitaalbehoefte. Een solvabel bedrijf is beter bancair te financieren dan een minder solvabel bedrijf. Erkent de minister dit?

De regionale ontwikkelingsmaatschappijen zouden wat mijn fractie betreft hierbij een belangrijke rol kunnen spelen. Een en ander gaat dan gepaard met wat grotere investeringsbedragen en een dito risico. De regionale ontwikkelingsmaatschappijen die voldoende liquiditeiten ter beschikking hebben, zouden middelen kunnen alloceren om een zogenaamd mkb-stimuleringsfonds in het leven te roepen om dat risicodragend kapitaal binnen het mkb te kunnen inzetten. Is de minister bereid om te bezien of de regionale ontwikkelingsmaatschappijen deze extra armslag kan worden gegeven, naast de al eerder bepleite extra financieringsmogelijkheden via de EIB? Graag een toezegging.

Als laatste heb ik een nieuwtje. Het CDA neemt de klachten van ondernemers zeer serieus. Wij willen graag meer zicht hebben op de exacte problematiek. Daarom hebben wij per vandaag een website in het leven geroepen met als naam uwervaring.nl. Daar kunnen ondernemers hun klachten en hun ervaringen met banken en bedrijven melden. Dan zullen wij dat analyseren. Wij hopen daarmee beter en sneller informatie richting het kabinet te kunnen sturen om een helpende hand te bieden en om de diepgang van de problematiek boven water te krijgen.

De heer **Weekers** (VVD): Ik begrijp dat de CDA-fractie weinig vertrouwen heeft in het loket dat minister Van der Hoeven met minister Bos heeft geopend samen met VNO-NCW en dat zij daarom met een eigen loket is begonnen. Maar daar gaat mijn vraag niet over. Mijn vraag gaat over uw voorstel om de regionale ontwikkelingsmaatschappijen meer armslag en meer mogelijkheden te geven. Het debat vandaag gaat over kredietverlening en mevrouw Blanksma sprak over risicodragende participaties. Is het haar bedoeling dat de regionale ontwikkelingsmaatschappijen meer dan nu als aandeelhouder of medeaandeelhouder in het mkb gaan zitten? Wil zij daar extra middelen van het kabinet voor reserveren of wil zij dat de regionale ontwikkelingsmaatschappijen als een soort bank gaan opereren, omdat die heel kleine bedrijfjes blijkens het bericht van EIM steeds vaker bot vangen? Het is mij niet helder wat mevrouw Blanksma precies vraagt.

Mevrouw **Blanksma-van den Heuvel** (CDA): Wij pleiten voor een mkb-stimuleringsfonds, met name voor risicodragend kapitaal. Dat is ook een manier van financieren. Als een bedrijf wat extra hulp voor zijn solvabiliteit nodig heeft, kunnen de regionale ontwikkelingsmaatschappijen daarin investeren. Dat zijn geen extra middelen vanuit het kabinet. Zij moeten dat uit hun

eigen liquiditeiten doen, maar dan wel met toestemming van de aandeelhouders om die middelen risicovoller bij het mkb in te zetten.

De heer **Weekers** (VVD): Is dat geen verkapte vorm van staatssteun? Wat doe je dan met de andere bedrijven die niet aankloppen? Daar maak ik mij zorgen over. Ik hoop dat mevrouw Blanksma die zorgen kan wegnemen. Ik zou het jammer vinden als de bedrijven die in de kern gezond zijn en de eigen broek weten op te houden straks wellicht oneigenlijk worden beconcurrereerd door hun conculega's die de hand hebben weten op te houden bij zo'n regionale ontwikkelingsmaatschappij.

Mevrouw **Blanksma-van den Heuvel** (CDA): Het inzetten van risicodragend kapitaal is helemaal geen nieuw fenomeen, ook niet voor de regionale ontwikkelingsmaatschappijen. Zij zouden wat meer armslag moeten hebben. Wij zien voorsnog geen reden dat hier sprake zou zijn van staatssteun. Wij hebben de minister in ieder geval het verzoek gedaan om te bekijken wat de voor- en nadelen zijn van dit extra fonds. Dat kan extra aandacht krijgen in het advies van de minister.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): In hoeverre hecht mevrouw Blanksma aan nationale dekking, zodat heel Nederland wel onder een ontwikkelingsmaatschappij valt? Als zij dat voor ogen heeft, staat haar voorstel niet zo ver af van het voorstel van de SP over de heroprichting van een investeringsbank.

Mevrouw **Blanksma-van den Heuvel** (CDA): Wij geven de voorkeur aan aansluiting bij het bestaande systeem en willen de regionale ontwikkelingsmaatschappijen meer armslag geven. Ik hoop dat er daarmee voldoende dekking door het land is om daar gebruik van te kunnen maken.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Dat hoopt u, maar hoe zit het met de dekking? Als die er nu niet is, wat gaat u dan doen om ervoor te zorgen dat een ondernemer in de ene uithoek net zo goed gebruik kan maken van risicodragend kapitaal van de ontwikkelingsmaatschappijen als iemand aan de andere kant van het land?

Mevrouw **Blanksma-van den Heuvel** (CDA): Wij willen in eerste instantie kijken wat de regionale ontwikkelingsmaatschappijen in dezen zouden kunnen gebruiken. Als er een landelijke dekking is, zouden we een apart fonds hebben en zouden we daar ook extra financiële middelen voor vragen. Dat doen wij niet.

□

De heer **Tang** (PvdA): Voorzitter. Dit debat is een herhaling van het debat in mei met dit verschil dat wij nu de beschikking hebben over meer cijfers. Maar meer cijfers geven nog geen duidelijker beeld en daarom heb ik nog enkele vragen voor dit kabinet. Scherpen de banken nu wel of niet hun leningscriteria aan? In het kwartaalbericht van De Nederlandsche Bank staat dat banken dit al sinds eind 2007 geleidelijk doen vanwege onrust op de financiële markten. Ik krijg hierop graag antwoord van de minister van Financiën. In hoeverre worden de criteria aangescherpt en in hoeverre blijven

Tang

de criteria wel gelijk, maar kunnen bedrijven er als gevolg van de recessie minder gemakkelijk aan voldoen?

Mijn tweede vraag is of banken het zo slecht doen. Dat kan meevallen als we het vergelijken met het kapitaal dat ter beschikking wordt gesteld door private equity fondsen of door participatiemaatschappijen. Kunnen de ministers hierop ingaan?

In het vorige debat heb ik al gezegd dat bedrijven niet nog meer leningen bij banken nodig hebben, maar dat zij juist risicodragend eigen kapitaal hebben. Ik steun daarom het pleidooi van mevrouw Blanksma voor mogelijkheden om de regionale ontwikkelingsmaatschappijen steviger in te zetten. Ik vraag met name de minister van Economische Zaken of zij nog andere mogelijkheden ziet om het risicodragend kapitaal te versterken. Bedrijven zijn niet altijd gebaat bij meer schulden, maar wel bij risicodragend kapitaal.

Ik wil graag dat een van de ministers ingaat op het probleem bij de kredietverlening aan ziekenhuizen of andere gezondheidsinstellingen. Zowel bij verbouw als bij nieuwbouw kunnen er financieringsproblemen zijn. Een goed voorbeeld hiervan is het Atrium ziekenhuis in Heerlen.

Mijn conclusie. Wij kunnen vragen stellen, maar de extra cijfers veranderen niets aan het beeld. Banklenen nog steeds uit, maar ondernemers ervaren dat anders. Mijn conclusie is dat beide tegelijkertijd waar kunnen zijn. Dat was ook mijn conclusie in het vorige debat. Het belangrijkste is dat het kabinet zo veel mogelijk doet om de kredietverlening door banken op gang te houden.

□

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Voorzitter. Ook ik moet constateren dat dit debat weinig nieuws kan opleveren ten opzichte van het debat in mei. Op verzoek van de Kamer ligt er wel een uitgebreidere analyse, maar de informatie levert geen ander beeld op dan er toen lag, namelijk dat de banken het volgens de beschikbare cijfers uiteindelijk helemaal niet zo slecht doen, maar dat tegelijkertijd ondernemers klagen en daartoe ook reden hebben. Die twee zaken blijven moeilijk te rijmen.

In de ogen van de GroenLinks-fractie heeft dat toch veel te maken met de kwaliteit van de beschikbare informatie. Het is opvallend dat veel niet bekend is, bijvoorbeeld over kredietverlening aan de verschillende sectoren en over verschillen in kredietverlening aan grotere en kleinere ondernemers. Daar is kennelijk geen standaard openbare informatie over beschikbaar, alleen hier en daar een incidenteel onderzoek. In de analyse wordt ook geen systematisch overzicht gegeven van het vollopen van de bestaande kredietlijnen. Er is alleen mondjesmaat informatie over de nieuwe kredieten. Maar uit de summier informatie is wel duidelijk dat de bouw, de industrie en de kleine ondernemers in elk geval reden tot klagen hebben.

Mijn vragen aan het kabinet zijn de volgende. Wat gaat het kabinet nu doen om die openbare informatievoorziening te verbeteren en om ervoor te zorgen dat wij regelmatig een gedegen overzicht kunnen krijgen van de verschillen tussen het vollopen van de bestaande kredietlijnen en nieuwe kredieten en van de verschillen tussen sectoren en tussen omvang van de kredieten?

In de brieven wordt ook een reactie gegeven op de door mij aangehouden motie waarin de regering wordt

gevraagd om bij toekomstige steunacties concrete en toetsbare eisen te stellen aan de kredietverlening. De motie zegt dat dit niet kan, omdat Europese regelgeving dat in de weg zou staan en omdat je banken niet kunt vragen om specifiek in Nederland extra kredieten te verlenen. Ik zeg hierover twee dingen. Ten eerste denk ik dat alleen het stellen van heldere criteria en eisen aan de kredietverlening op geen enkele manier betekent dat je in strijd komt met de Europese regels voor steunverlening. Er wordt niet om steunverlening gevraagd, maar om heldere regels voor kredieten die banken anders ook zouden verlenen. Wij willen meer transparantie. Ten tweede stelt het kabinet in zijn reactie voortdurend dat in mijn motie wordt gevraagd om kredieten in Nederland, maar daar spreekt de motie zich niet over uit. Dat is ook niet nodig omdat uit de achterliggende gegevens van het kabinet blijkt dat banken sowieso het leeuwendeel van de kredieten aan Nederlandse bedrijven verschaffen, dus daar hoeft je geen onderscheid in te maken.

De **voorzitter**: Dank u wel.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Misschien mag ik het nog even snel afmaken.

De hypotheekverstrekking door banken.

De **voorzitter**: Uw tijd is echt om.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Eén zin hierover. De AFM krijgt geen signalen, maar de Nationale Hypotheek Garantie krijgt wel signalen dat het in de Vogelaarwijken slechter gaat met het afgeven van nieuwe hypotheeken. Is de minister van Financiën bereid om de AFM daar grondiger naar te laten kijken?

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik vraag mij af of mevrouw Sap de brief van 29 juni van de minister van Economische Zaken heeft gezien. Daarin gaat zij in op het EIM-rapport, waaruit duidelijk blijkt dat 50% wordt afgewezen. De minister gaat ook duidelijk in op het vollopen van kredieten.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Die brief van 29 juni is kennelijk aan mijn aandacht ontglipt. In de brief van 24 juni gaat het over dezelfde vragen. Er staat dat er geen reguliere openbare informatie beschikbaar is. Wel zijn er onderzoeken van het EIM, maar die zijn niet elk kwartaal of elke maand beschikbaar. Daar kun je dus niet regelmatig analyses op krijgen. Kunnen wij de kwaliteit van de openbare informatie niet verbeteren? Zou DNB daarin geen grotere rol kunnen spelen?

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Dat is het verschil tussen beide bewindspersonen. De brief van minister Bos is een stukje ontkenning en "ik weet het niet". Minister Van der Hoeven maakt zich wat drukker over deze materie en zit er wat dieper in. Zij komt duidelijk met zichtbare resultaten. Er is wel degelijk een probleem in de kredietverlening, de acceptatie en de criteria. Misschien is het goed als u deze brief nog even tot u neemt.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Dat is zeker goed, maar als de Kamer dit soort vergadertijden hanteert, dan snapt de heer Van Dijck dat je niet altijd de allerlaatste informatie kunt hebben.

Sap

Er is al eerder gebleken dat er verschillen van interpretatie en inzet zijn tussen minister Van der Hoeven en minister Bos. Het zou heel goed zijn als beiden het oplossen van de problemen van de Nederlandse bedrijven en burgers als het gaat om onterechte weigering van krediet of hypotheek, met kracht en snel gezamenlijk ter hand nemen. Er moet niet langer heen en weer worden gepraat over wat er nu precies aan de hand is.

□

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter. De hamvraag in het debat van 20 mei was: wordt er nu wel of niet minder krediet verleend door banken. Wij krijgen tal van signalen van het bedrijfsleven dat men moeilijk aan krediet kan komen, waardoor de situatie van bedrijven en dus van de economie verslechtert. Van de minister van Financiën en vanuit het bankwezen kregen wij tegelijkertijd te horen dat er helemaal geen sprake was van minder kredietverlening.

Inmiddels hebben wij een paar brieven van het kabinet ontvangen. Uit het onderzoek van het EIM en uit een nadere rapportage van MKB Nederland blijkt dat het voor bedrijven wel een stuk moeilijker is geworden om krediet te krijgen. De verslechtering van de bedrijven die financiering vroegen is evident. Tussen juni en december 2008 had 81% van de bedrijven geld gevonden. Tussen september 2008 en mei 2009 is het nog maar 54%. Dat is dus een forse verslechtering. Waar zit die verslechtering vooral? Van de kleine bedrijven met minder dan tien werknemers werd in december 12% afgewezen. Dat is nu 40%, vooral in de bouw en de industrie. Ook een deel van de financiële dienstverlening heeft het moeilijk.

Hoe moeten wij dit duiden? Door het feit dat de economie in een aantal segmenten fors verslechtert, vinden banken het niet verantwoord om nog kredieten te verstrekken. Ze zijn bang om straks nog veel verder het schip in te gaan. Op zichzelf is die reactie wel begrijpelijk. Hoe zien de bewindslieden dit? Ik heb te doen met de bedrijven, maar ik kan onvoldoende achterhalen of hele sectoren worden uitgesloten. Vangen de kleintjes bot omdat ze geen grote mond hebben of omdat ze de wegen misschien niet weten? Of is het zo dat er wel degelijk goed gekeken wordt naar de business case die erachter zit? Ik vraag met name de minister van Economische Zaken wat haar beeld daarvan is. Het kabinet heeft gezegd dat het de vinger aan de pols houdt en verdere maatregelen niet uitsluit. Waar denkt het dan aan?

Mevrouw Verdonk heeft al op het commitment van ING gewezen. Er was 25 mld. aan commitment afgegeven. Ik vind het buitengewoon flauw van ING dat het nu zegt "ja, maar wij hadden er geen jaartal bij genoemd". Als wij zo met elkaar moeten omgaan, vind ik dat wij de kleine lettertjes nog maar eens zorgvuldig moeten bekijken als wij afspraken maken met banken die bij de overheid aankloppen. Wat was de perceptie van de minister van Financiën toen dit commitment werd afgegeven? Als het inderdaad zo is dat er geen tijdsbepaling aan vastzit en dat die 25 mld. ook uitgezet kan worden als de kredietcrisis en de economische crisis voorbij zijn, is het van nul en generlei waarde.

Tot slot nog een opmerking over de Vogelaraarwijken. Ik vind het onbestaanbaar als hele wijken zouden zijn uitgesloten van hypotheekverstrekking. Het kan nooit zo

zijn dat een postcode maatgevend is. Volgens mij kunnen alleen een individuele situatie en individueel betaalgedrag van mensen maatgevend zijn. Dat is de wet en dat is de code. Ik steun de collega's die zeggen dat het goed zou zijn als de AFM zich hier eens nader over buigt.

□

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. De brief van de regering over de stand van zaken rond kredietverstrekking was wat ons betreft redelijk helder. Wij vinden dat er een aantal opmerkingen in terug te lezen zijn die wij eerder hebben gemaakt in het debat over protectionisme. De terugloop van de kredietverstrekking heeft te maken met de grotere risico's die in het huidige economische klimaat verbonden zijn aan leningen. Er vinden ook minder aanvragen van kredieten plaats.

Op zichzelf steunen wij het uitgangspunt dat er beperkte ruimte is voor afdwingbare afspraken of voorwaarden van rijkswegen. Die beperkte ruimte wordt ook aangegeven door de Europese Commissie. Dat de toezeggingen van ING ten aanzien van de 25 mld. niet van rechtswege afdwingbaar zijn, steunen wij op zichzelf ook. Het lijkt onverstandig om kredieten uit te gaan zetten voor een lager tarief met oplopende risico's. Op dat punt steunen wij de lijn van het kabinet en de duidelijke afbakening. Ik ben het wel met iedereen eens die heeft gezegd dat wij enige inspanning zouden moeten zien van ING. De regering merkt op dat verdere maatregelen ten aanzien van de crisis niet uitgesloten zijn inzake de kredietverlening aan bedrijven, maar de vraag is in welke richting wij die maatregelen moeten zoeken. Wij moeten namelijk niet in conflict komen met de afspraken over de gemeenschappelijke markt die wij in Europa hebben gemaakt.

Wij horen steeds meer geluiden dat erover wordt gedacht om verzekeringen en pensioenfondsen te betrekken door hen als aandeelhouders te laten instappen of anderszins. Niet voor niets zijn de verzekeraars en de pensioenfondsen kritisch daarover. Zij gaan over hun eigen beleggingsbeleid. Graag krijg ik een reactie op dit punt. Hoe verliepen de gesprekken, die geloof ik gisteren hebben plaatsgevonden, tussen het ministerie van Financiën en de verzekeraars en de pensioenfondsen?

In hoeverre beïnvloedt de spaarrente de kredietverstrekking? Ik hoorde de voorzitter van de raad van commissarissen van de Rabobank pleiten voor een plafond op de spaarrentes, zoals dat ook in België en Duitsland is gebeurd. Wat is de houding van de regering daarin? Waarom zijn er nog steeds zulke verschillen in de aanpak binnen de Eurozone? Zal het in de toekomst ook op deze manier verlopen? Wat is de inzet van de regering op dat punt?

De regering ziet dat in de bouw en industrie de kredietverlening het sterkst terugloopt. Zij koppelt dat aan een stagnerende woningmarkt. De vraag is natuurlijk wat er eerst kwam. Kwam eerst de stagnering van de woningmarkt en vertraagden daarna deze sectoren of stagneerde eerst de bouw en daarna de woningmarkt? De regering verwijst naar de laatste volgorde. D66 heeft echter al eerder opgemerkt dat de woningmarkt stagneert doordat wij al jaren een systematiek hebben die door gebrek aan hervormingen niet is voorbereid op een conjunctuur als die van vandaag en dus erg kwetsbaar is. Graag krijg ik op dat punt een reactie.

Van der Ham

Ten slotte een vraag over de internationale context. In zijn brief zegt de minister iets over de kredietverstrekking aan buitenlandse ondernemingen. Daarbij heeft zij het over een trend die al langer aan de gang is, dat Nederlandse banken minder lenen aan buitenlandse bedrijven. Hoe beoordeelt zij deze trend en hoe zit het andersom? Hoe gaan andere Europese banken om met verstrekking van kredieten aan bedrijven die uit dat betreffende land komen? Heeft ook de Europese Commissie daar oog voor?

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Voorzitter. Met zijn brief van 24 juni lijkt de minister van Financiën een stukje te zijn opgeschoven in de richting van zijn collega van Economische Zaken of in de richting van de bedrijven. Volgens de minister is nu aangetoond dat er problemen zijn bij de kredietverstrekking van banken aan bedrijven en met name bij de kleinere leningen. Hij sluit krimp niet uit. Verder staat de brief van de minister bol van de grafieken en tabellen. Ik wil de minister echter vragen of tabel 1 uit zijn brief niet een vertekend beeld oplevert. In de jaren 2004 tot 2007 zijn er cijfers van gelijke groei-grootte waar het de jaargroei betrof. Wat het meest opvalt, is niet de teruglopende groei van 2008 en 2009 maar juist de zeer sterk toenemende groei in 2007 en 2008 tot in juli van het laatste jaar. Waarop baseert de minister zijn constatering dat we mogelijk met een krimp te maken krijgen? In mei was immers nog sprake van een jaargroei van 2,7%. Toch is het anderzijds mogelijk dat er op dit moment al sprake is van een krimp. Immers, op de site van De Nederlandsche Bank leren we dat banken de criteria voor kredietverstrekking fors hebben aangescherpt. Waarom hebben wij dat niet eerder gehoord van het kabinet? Mogelijk biedt ook het onderzoek van EIM uitkomst. Dat onderzoek is niet gebaseerd op cijfermatige informatie maar op interviews met ondernemers. De ondernemers geven aan vaker met afwijzingen te worden geconfronteerd. Een forse stijging van 12% van afwijzing van kredietaanvragen naar 40%. Volgens de minister van Economische Zaken worden met name de kleinere bedrijven afgewezen. Volgens de minister kan dit het gevolg zijn van aanbodproblemen bij de banken. Wat bedoelt zij daarmee? Want haar collega-minister Bos gaf recent aan dat banken voldoende zijn gekapitaliseerd.

De constatering is dat de hardste klappen wat betreft kredietverstrekking bij de kleine bedrijven vallen. Aangezien het daar om relatief kleine bedragen gaat, zal dat inderdaad niet snel zorgen voor schokkende cijfers die wijzen op kredietkrimp, maar het betekent wel dat een groot deel van ons bedrijfsleven in de problemen kan komen of komt. Wat is het kabinet van plan om daaraan te doen? In principe is er geen goede reden voor een hoger percentage van afwijzing bij kleine bedrijven. Is het kabinet het met mij eens dat juist voor het kleinbedrijf geldt dat er behoefte is aan transparantie, dat ondernemers weten aan welke eisen van banken een kredietaanvraag in ieder geval moet voldoen? Ook voor afwijzing van hypotheekleningen in meer problematische wijken is geen reden. Sterker, dat is zelfs verboden. Mij lijkt dat het debat daarover nog eens gevoerd moet worden, maar dan tevens in aanwezigheid van de minister voor WWI en liever niet nu om twintig voor twee.

Dan de extra garantie voor de kredietverzekering. Het getouwtrek heeft veel te lang geduurd. In Frankrijk bestond eind vorig jaar al een constructie, maar in Nederland leek de minister van Financiën maar niet overtuigd te raken van de noodzaak, hoewel wij en velen met ons, hem daar telkenmale op wezen. Dat is erg. Daardoor zijn bedrijven opdrachten kwijtgeraakt. Desalniettemin ligt er nu wel een verdraaid goede brief van minister Bos en staatssecretaris Heemskerk, waarvoor mijn complimenten. Ik wil de minister vragen wat zijn algemene indruk is van het functioneren van de kredietverzekeringsmarkt als geheel. In bepaalde sectoren is nauwelijks sprake van keuzemogelijkheden voor ondernemers, onder wie exporteurs. Eigenlijk zit het bedrijfsleven en daarmee ook de overheid in een wurggreep van verzekeraars. Is het kabinet van plan om op termijn met maatregelen te komen die deze markt in het algemeen beter laten functioneren?

De **voorzitter**: De bewindslieden hebben mij verzocht om tien minuten schorsing om hun antwoord voor te bereiden.

De vergadering wordt van 1.40 uur tot 1.50 uur geschorst.

Minister **Bos**: Voorzitter. Ik dank u en via u ook de Kamerleden. Ik zal, zo goed en zo kwaad als het kan, proberen om antwoord te geven op alle vragen, maar er is een ongelooflijk spervuur van feitelijke vragen op ons afgevuurd. Met de beperkte hoeveelheid manschappen die wij op dit uur nog beschikbaar hebben, is het niet makkelijk om alles in één keer beantwoord te krijgen. We gaan ons best doen. Ik sluit niet uit dat ik na de eerste termijn van mevrouw Van der Hoeven eventueel nog een keer het woord vraag om resterende vragen te beantwoorden. We gaan eens kijken hoe ver wij komen.

Ik moet in ieder geval beginnen met de constatering dat de omstandigheden buitengewoon moeilijk zijn, zowel voor bank als voor bedrijf. Dat is al vele malen gezegd, maar dat zeggen wij nu toch nog maar een keer. Het feit dat wij te maken hebben met een ongekende krimp in de Nederlandse economie, betekent dat er vraaguitval is in vele markten. Dat leidt dus tot minder kredietaanvragen dan er anders zouden zijn. Dat heeft een negatief effect op het volume van uitstaande kredieten. Het kan ook leiden tot hogere rentes die banken vragen als een soort risico-opslag, gelet op de onzekere vooruitzichten op rendementen en omzetten. Dat kan weer leiden tot minder krediet. Het kan ook juist leiden tot meer kredietaanvragen omdat bedrijven een toenemende behoefte hebben aan verliesfinanciering. Banken hebben bovendien het specifieke probleem van deze crisis dat zij balansen hebben die in heel veel opzichten niet op orde zijn en die zij op orde moeten brengen. Wij vinden het immers allemaal belangrijk dat zij minder risico's nemen dan in het verleden.

Dit alles bij elkaar leidt tot bepaalde gegevens over hoe het er nu wel of niet voorstaat met betrekking tot de kredietverlening. Met de heer Tang zeg ik toch weer, zoals mevrouw Van der Hoeven en ik ook in vorige debatten steeds hebben benadrukt, dat beide verhalen die hier vandaag verteld worden, waar zijn. Het verhaal dat er van maand op maand nog steeds sprake is van

Bos

een groei van de uitstaande kredieten, is waar. Het verhaal dat er sprake is van een dalende groei op basis van jaar op jaar, is waar. Ook het verhaal dat heel veel ondernemers op dit moment teleurgesteld zijn over de respons die zij krijgen van hun bank, is waar. In zekere zin ben ik geneigd om te zeggen dat met de ongekende krimp die wij op dit moment meemaken in de Nederlandse economie, het feit dat er op basis van maand tot maand nog steeds sprake is van groei, mij de laatste maanden eigenlijk heeft verbaasd. Ook terugkijkend naar vorige periodes waarin het minder goed ging met de economie, lag het in de lijn der verwachtingen dat wij vroeger dan nu kennelijk het geval is, op een gegeven moment in de min terecht zouden komen. Dat is ook de belangrijkste reden waarom collega Van der Hoeven en ik erop wijzen dat, hoewel wij tot nu toe nog steeds kunnen wijzen op groei van maand op maand, niets garandeert dat dit zo blijft. Wij moeten ook bedacht zijn op een situatie waarin dit op een gegeven moment omslaat in een min. Dat is een van de redenen voor onze voortdurende alertheid en bereidheid om zo nodig aanvullende maatregelen te nemen.

Het grote probleem daarbij voor ons is natuurlijk dat het ongelooflijk moeilijk is om ook bij de ontevreden ondernemers die wij ontmoeten en spreken, een precies oordeel uit te spreken over wanneer het nou redelijk of onredelijk is wat een bank doet als die wordt geconfronteerd met een kredietaanvraag van een ondernemer. Wij zijn als politici natuurlijk niet in staat om op de plek van de bankier een oordeel uit te spreken over de vraag of een bepaalde ondernemer een krediet verdient. Wij kunnen wel proberen om ervoor te zorgen dat de bancaire markt zo goed functioneert dat iedereen die onder normale omstandigheden aan een krediet zou moeten komen, daar ook onder deze omstandigheden aan kan komen, bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat zij, als zij bij een bank bot vangen, elders toch aan hun trekken kunnen komen. Lees bijvoorbeeld de garantieregelingen die via de begroting van Economische Zaken gefinancierd worden.

Daarbij is het overigens belangrijk om ons het volgende te realiseren en ik dacht dat een aantal leden daar ook naar heeft verwezen. De oplossing voor financieringsproblemen van bedrijven op dit moment moet niet bij voorbaat en niet alleen worden gezocht in vreemd vermogen. Vooral bij het midden- en kleinbedrijf zou eigen vermogen op dit moment wel eens belangrijker kunnen zijn dan vreemd vermogen. Denkend dat de bomen tot in de hemel zouden groeien en met gigantische omzetverwachtingen, beschikte men bijvoorbeeld al over een leverage, een verhouding tussen eigen vermogen en vreemd vermogen, die bij die omzetverwachtingen van ooit paste, maar die bij de omzetverwachtingen van vandaag niet meer verstandig is. De omzetverwachtingen van vandaag vragen immers om een lagere leverage. Dat betekent dat er behoefte is aan het versterken van het eigen vermogen, juist van mkb-bedrijven. Daarin kan de overheid onder bepaalde omstandigheden wellicht ook een rol spelen, maar daar zal de minister van EZ verder wat over zeggen.

Ook dan geldt echter dat het belangrijk is om in te zien dat het niet noodzakelijk is dat alleen maar de overheid het doet. Ik meen dat Delta Lloyd en de Rabobank gisteren of eergisteren bekend hebben gemaakt dat ze zelf met een initiatief op dit punt zijn gekomen van een fonds dat voorziet in het beschikbaar stellen van eigen

vermogen, risicodragend vermogen voor het midden- en kleinbedrijf. Niet alle oplossingen hoeven in dit opzicht van de overheid te komen. Het is wel belangrijk om samen vast te stellen dat de problemen van midden- en kleinbedrijf niet noodzakelijk dezelfde zijn als van het grootbedrijf en dat niet alles via vreemd vermogen moet lopen, maar soms ook via het eigen vermogen zou kunnen lopen.

Onder andere de heer Van der Ham heeft gevraagd naar de mogelijke rol van pensioenfondsen. Het is wel interessant dat er een verschil van kleuring of toon zat in de discussie die ik twee debatten hiervoor had met de heer Pechtold. Toen het ging over banken en pensioenfondsen wilde de heer Pechtold eigenlijk niet zoveel weten van de betrokkenheid van pensioenfondsen, want die moesten toch vooral rendement maken voor gepensioneerden. De heer Van der Ham lijkt iets positiever te staan ten aanzien van een eventuele rol van pensioenfondsen in dit geheel. Of toch niet?

De heer **Van der Ham** (D66): Nee, ik denk dat het verschil in toon vooral in het tijdstip zit. Daar kan het heel erg aan liggen. Zojuist heb ik het volgende gevraagd. Je hoort dat daar mogelijk een inzet op wordt gepleegd. Alleen zijn wij het erover eens – en dat heb ik ook juist gezegd – dat die pensioenfondsen juist zeggen: laat ons dat vooral zelf bepalen. Dat is ongeveer hetzelfde wat de heer Pechtold zei.

Minister **Bos**: De redenering klopt op zich. Banken kunnen gemakkelijker krediet verlenen als ze over voldoende kapitaal beschikken en pensioenfondsen zouden potentieel interessante kapitaalverschaffers zijn. Ook dit kabinet is echter niet van plan om pensioenfondsen in een positie te dwingen waarin ze op ingelegde premies niet het rendement kunnen maken dat ze vinden dat ze zouden moeten maken. Tegelijkertijd zijn wij wel in goede gesprekken met elkaar verwickeld. Twee debatten geleden heb ik daar ook het nodige over gezegd. Pensioenfondsen vinden het bijvoorbeeld ook interessant om te bekijken of een nauwere betrokkenheid bij de financiële sector in het licht van een langetermijnstrategie wellicht interessant zou zijn. Die gesprekken lopen en zijn constructief maar nog lang niet afgerond.

De heer Tang vroeg of er ook nog een specifiek probleem is in de zorg. Ik weet niet of het specifiek is, maar er zijn in ieder geval wel problemen in de zorg. In de brief die minister Klink en staatssecretaris Bussemaker vorige week naar de Kamer hebben gestuurd, wordt echter ingegaan op de wijze waarop balansproblemen bij cure-instellingen een rol kunnen spelen en op welke wijze zij dat met een extra impuls denken op te lossen. Daarin wordt ook een garantieregeling vermeld: de Garantie Ondernemingsfinanciering (GO). Die regeling hoort eigenlijk bij het ministerie van EZ, maar die wordt nu ook opengesteld voor ziekenhuizen waardoor er een staatsgarantie mogelijk wordt voor 50% van een lening en zo'n lening heeft een maximum van 50 mln. Een deel van dat type problematiek wordt al opgelost door de maatregelen die door collega's Klink en Bussemaker zijn voorgesteld.

Gevraagd wordt wat het kabinet doet om problemen van ondernemers met kredietverlening te verhelpen. Laten wij niet verzanden in de bijna onoplosbare problematiek van de redelijkheid van een afwijzing van een bank. Er blijft veel over wat wij wel doen. Ten eerste

Bos

stimuleren wij de economie met miljarden. Hoe je het ook wendt of keert, dat is uiteindelijk het allerbelangrijkste. Op het moment dat afzet, rendement en winstverwachtingen van bedrijven weer verbeteren, zullen banken het gemakkelijker vinden om krediet te verlenen aan bedrijven. Ten tweede helpen wij banken om ervoor te zorgen dat hun kapitaalpositie op orde is. Dat is in ieder geen excuus om geen krediet te verlenen. Ten derde hebben wij een aantal garantieregelingen gecreëerd dan wel opgehoogd, die het banken die niet langs het reguliere kanaal krediet krijgen mogelijk maakt om daar op een andere manier aan te komen. Minister Van der Hoeven zal daar nog op ingaan. Ten vierde heeft de ECB enorme volumes aan krediet beschikbaar gesteld voor banken tegen heel lage tarieven, wat de kosten van banken omlaag zou moeten brengen. Dat moet banken in staat stellen om minder duur financiering aan te bieden dan anders het geval was geweest. De Europese Investeringsbank heeft haar activiteiten uitgebreid, ook in Nederland. Dat is ook een belangrijk kanaal voor Nederlandse bedrijven. Wij hebben mede dankzij de constante aanmoedigingen van de SP-fractie weer een extra faciliteit geboden op het gebied van de omzetspolissen, nu niet alleen voor de export maar zelfs ook voor de binnenlandse handel. Ik ben blij dat mevrouw Gesthuizen dat een verstandig gebaar vindt. Ten slotte hebben wij gezegd dat wij de vinger aan de pols blijven houden. Wij staan open voor alle signalen, via de CDA-website of anderszins, om te kijken wat er precies gebeurt en of er iets is wat wij nog kunnen doen. Daar zal collega Van der Hoeven ook nog op ingaan.

Er zijn nog enkele laatste punten, waaronder ING. Mevrouw Sap heeft terecht opgemerkt dat de discussie zo moeizaam is omdat de informatievoorziening moeilijk is. Het is moeilijk om precies te duiden wat de cijfers ons vertellen. Op twee punten zullen wij proberen om de informatie in de toekomst preciezer te krijgen. Ten eerste is al een aantal keren in en buiten deze zaal geconstateerd dat de cijfers van DNB over het uitstaande kredietvolume niet in alle opzichten evenveel zeggen over de positieve kredietbeslissingen die banken nemen en over de manier waarop zij reageren op kredietaanvragen. Er is vaak gezegd dat het alleen betekent dat bestaande kredietfaciliteiten volgezogen zijn. Het zegt nog niets over nieuwe lijnen die geopend worden. Wij zullen samen met DNB kijken of wij de informatievoorziening op dat punt kunnen verbeteren.

Ten tweede kan de informatievoorziening beter op het punt van de zogenaamde Bank Lending Survey, waar een aantal leden naar heeft verwezen. De gegevens die de Kamer in de afgelopen week heeft gekregen, hebben wij in mei ook al aan de Kamer gemeld. Het was op zichzelf dus niets nieuws. De enquête steekt methodologisch niet goed in elkaar. Elk kwartaal wordt aan banken gevraagd of zij strenger zijn geworden met het stellen van eisen bij kredietaanvragen. Voor degene die deze vraag moet beantwoorden, is niet duidelijk ten opzichte van wanneer dat is. Als een bank in het eerste kwartaal ja zegt en in het tweede kwartaal ook, dan weten wij niet of wij het ja van het tweede kwartaal moeten interpreteren als een herhaling van het ja uit het eerste kwartaal of dat de bank ook strenger is geworden ten opzichte van het eerste kwartaal. Wij hebben geen flauw idee. Het valt niet uit de data op te maken. Deze informatie zouden wij graag preciezer zien. In dit concrete geval moeten wij dat

op Europees niveau regelen. Dat gaan wij in ieder geval proberen.

Mevrouw Sap en ik blijven het waarschijnlijk oneens over de eisen die wij bij eventuele toekomstige interventies in de financiële sector en bij assistentie aan financiële instellingen op dit gebied kunnen stellen. Wij blijven van mening dat het Europeesrechtelijk zo goed als onmogelijk is om op het punt van kredietverlening binnen Nederland dwingende eisen te stellen aan instellingen.

Ten slotte heb ik nog twee punten. De vraag over de Vogelaarwijken is ook al beantwoord in een brief aan de Kamer. Het is wellicht een slag genuanceerder dan het destijds naar buiten kwam. Inmiddels is er door AFM, DNB, het Kadaster en de Nederlandse Vereniging van Banken nog verder naar gekeken. Ook zij hebben op dit moment geen aanwijzing of bewijs gevonden dat er sprake zou zijn van red lining bij hypotheekverstrekking in de Vogelaarwijken. Ik heb al in het antwoord op de vragen van mevrouw Van Gent laten weten dat dit ook verboden zou zijn. Discriminatie bij hypotheekverstrekking op die gronden mag niet in dit land. Als wij dit zouden constateren, zou er ook direct tegen opgetreden moeten worden.

Ik heb in de brief gemeld dat er bij ING sprake is van 8,8 mld. nieuwe commitments gemeten vanaf 1 januari van dit jaar. Hoe je het ook wendt of keert, dit zijn nieuwe commitments. Ik geef toe aan mevrouw Verdonk dat wij niet kunnen meten wat ING zou hebben gedaan als wij in januari van dit jaar geen reddingsactie hadden ondernomen. Wij kunnen natuurlijk niet meten wat dan het kredietvolume zou zijn geweest. Die 8,8 mld. is weliswaar nieuw ten opzichte van vorig jaar, maar wij kunnen niet vaststellen of het ook extra is ten opzichte van een situatie waarin die faciliteit destijds niet aan de orde zou zijn geweest.

De vraag is gesteld of wij van mening zijn dat het dit jaar en binnen Nederland verleend zou moeten worden. Laat ik zeggen dat ik geen poot heb om op te staan. Ik kan niets afdwingen, maar het is mijn uitdrukkelijke verwachting dat het hier gaat om een volume aan kredieten dat uiteindelijk binnen Nederland verleend zou moeten worden en ook in dit jaar. De enige reden waarom het wellicht niet in dat tempo zou worden gehaald, is dat wij altijd hebben gezegd – wij hebben dat ook met ING gedeeld – dat het op marktconforme condities moet plaatsvinden. Wij kunnen nooit van die bank vragen dat hij onder de kostprijs of volstrekt onrendabele plannen zou financieren. Als aan die voorwaarden is voldaan, verwacht ik dat het dit jaar volloopt en dat het zo goed als geheel binnen Nederland plaatsvindt. Nogmaals, ik kan dit niet afdwingen, ik kan dit alleen maar verwachten.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik herinner mij de juichtoon van de minister van Financiën in het eerste debat dat wij hebben gevoerd over het geld dat naar de IND, eh, naar de ING is gegaan en het feit dat de ING kredieten zou verlenen. De minister lacht nu.

Minister **Bos**: Ja, u zei IND.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik weet wel dat ik dat zei. Dat is een vergissing. Dat de minister nog kan lachen na het feit dat hij hier zo voor gek is gezet door de ING; het feit dat hij hier heeft verteld dat de ING een commitment

Bos

heeft afgegeven voor 25 mld. extra kredieten in 2009. Ik hoor het de minister nog zeggen. Geweldig, wat een overwinning voor de minister van Financiën. Nu blijkt dit een luchtballon te zijn, een lege huls. Een woordvoerder van de ING heeft zowel in het FD als in een ander blad dat ik hier bij mij heb, gezegd dat dit alle kredieten zijn die in de eerste vier maanden zijn verleend en dat niet is bijgehouden hoeveel het vorig jaar was.

Schei toch uit, schei toch uit. Ik laat mij hier niet met een kluitje in het riet sturen en de minister toch ook niet, neem ik aan. Hoeveel kredieten zijn er vorig jaar verleend en hoeveel extra kredieten zijn er dit jaar verleend door de ING?

Minister **Bos**: Als ING sinds begin dit jaar slechts 8,8 mld. kredieten heeft verleend, dan heeft de bank een probleem. Ik ga ervan uit dat de woordvoerder heeft bedoeld: 8,8 mld. nieuwe kredieten. Dat zij de data die wij hebben gekregen.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): De minister kan daar wel van uitgaan, maar ik citeer nogmaals: dit zijn alle kredieten die in de eerste vier maanden zijn verleend.

Minister **Bos**: Het spijt mij, maar ik denk dat of de krant het verkeerd heeft opgeschreven of dat de woordvoerder zich verkeerd heeft uitgedrukt. Het gaat om 8,8 mld. aan nieuwe kredieten.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik zou graag van de minister van Financiën op schrift hebben dat hij zegt: 8,8 mld. externe kredieten met daarbij de bewijsvoering van de ING.

Minister **Bos**: Prima. Ik zal ervoor zorgen dat mevrouw Verdonk de feiten krijgt. Als de bank maar 8,8 mld. aan kredieten heeft verleend dit jaar, heeft hij een probleem. De bank heeft 8,8 mld. nieuwe kredieten verleend. Ik weet niets van het citaat van de woordvoerder. Dit is wat ik u vertel. Ik zal ervoor zorgen dat u het ook op schrift krijgt, liefst op alle mogelijke manieren ondersteund door ING zelf.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dit kan de minister van Financiën toch niet menen?

Minister **Bos**: Ik doe wat u vraagt.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Om deze gegevens vraag ik al vijf maanden. Ik moet daarvoor een motie indienen, bij de Regeling moet ik nog eens vragen om extra informatie. Nu zegt u gewoon: als u dat wilt weten, krijgt u dat op schrift. Dat bestaat niet, dan had u me dat ook vier maanden geleden kunnen geven. En dan had u er nu ook voor kunnen zorgen dat u het gewoon van uw blaadje had kunnen oplezen.

Minister **Bos**: Vier maanden geleden hadden we ING nog niet eens geholpen, dus toen was het nog niet eens begonnen met dat extra volume. Ik weet dus niet waar u dat vandaan haalt.

U moet zich met betrekking tot dit onderwerp goed realiseren dat wij steeds hebben gezegd dat dit geen eis was van de Nederlandse regering aan ING. Er was voor de Nederlandse regering dus ook geen mogelijkheid om af te dwingen dat het op dit punt met enige regelmaat

zou publiceren. De bereidheid om dat te doen, is een gebaar geweest van ING zelf, omdat vanwege de hulpoperatie van de Nederlandse regering kapitaal werd vrijgespeeld op de balans, dat daarmee beschikbaar kwam voor kredietverlening. Vervolgens hebben wij kenbaar gemaakt, mede naar aanleiding van uw herhaalde verzoeken, dat wij het op prijs zouden stellen als met grote regelmaat zou worden bericht of werd gedaan wat was beloofd. Nu is er voor het eerst een tussenstand gegeven, van 8,8 mld. aan nieuwe kredieten. Ik heb gezegd wat dit wel vertelt en wat dit niet vertelt. Ik ben bereid dit schriftelijk te bevestigen, met alle bevestigingen die ING u daar ook bij kan geven. Ik denk dat ik hiermee precies doe wat u van mij vraagt.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Voorzitter. De reactie van de minister op mijn motie gaat voorbij aan het punt dat ik in mijn betoog heb gemaakt. Mijn motie rept helemaal niet over Nederland, maar gewoon over toetsbare en concrete eisen aan de kredietverlening. De enige argumentatie van de minister in de brief is dat dit niet zou kunnen omdat bevoordeling van de eigen markt ontoelaatbare staatssteun is. Maar mijn motie vraagt niet om bevoordeling van de eigen markt. Ik vind het dan ook opmerkelijk dat de minister eraan vasthoudt dat dit Europees niet kan. Als het argument van de minister is dat het niet kan omdat Europa de bevordering van de eigen markt niet toestaat, wijs ik erop dat mijn motie daar niet om vraagt. Wij willen gewoon concrete toetsbare eisen aan de kredietverlening. Een klein stukje daarvan mag van ons best, concreet en toetsbaar, naar het buitenland gaan.

Minister **Bos**: En als het een groot stukje is?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Uit uw eigen cijfers blijkt dat dit geen groot stuk is. Uit uw eigen cijfers blijkt dat de kredietverlening aan het buitenland maar een fractie is van wat de banken in Nederland lenen.

Minister **Bos**: Wij kunnen het niet afdwingen, maar als de Tweede Kamer uitsprekt dat ze het helemaal niet erg vindt dat bij het verlenen van financiële steun aan banken vrijgespeeld kapitaal in dominante mate voor het buitenland beschikbaar komt, vind ik dat natuurlijk interessant. Zo heb ik de Kamer echter nooit begrepen.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Nu maakt u er een karikatuur van. Ik zeg dat natuurlijk helemaal niet, ik zeg alleen dat het goed zou zijn als er concrete en toetsbare eisen aan die steun worden gesteld. Daarmee wil ik niet zeggen dat de kredietverlening in de toekomst meer op Nederland moet worden gericht dan in het verleden het geval was. Dat mag hetzelfde blijven als voorheen. Uit uw eigen cijfers blijkt dat maar een fractie naar het buitenland gaat, dus daarover hoeven wij ons niet druk te maken. Over de eisen moeten wij ons wel druk maken.

Minister **Bos**: Die patronen liggen niet vast, dit hangt allemaal af van de bank en van de omstandigheden. Maar goed, als u mij nogmaals vraagt om commentaar op uw motie, maar dan vanuit het perspectief dat er niet specifiek wordt gevraagd om kredietverlening af te dwingen voor de Nederlandse markt en dat het breder mag zijn, ben ik best bereid om daarnaar te kijken en de Kamer van mijn reactie te voorzien.

Bos

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Voorzitter. Een tijdje geleden diende ik ook met mevrouw Sap een motie in die vroeg om transparante criteria. U was toen tegen met het argument dat u niet wilde dat de indruk zou ontstaan dat ondernemers per definitie recht zouden hebben op krediet. Ik kon daar een eind in meegaan, maar onze motie was zo geformuleerd dat er alleen sprake van zou zijn dat de regering in gesprek ging met de banken om de mogelijkheid van een checklist te bezien die voor transparantie in de voorwaarden voor de behandeling van kredietaanvragen zou zorgen.

Minister **Bos**: Zodat die niet om de verkeerde redenen zouden worden afgewezen?

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Nee, we hebben het niet over afwijzen, maar over überhaupt in behandeling nemen. Het mkb vraagt dringend om transparantie, want het weet niet aan welke eisen kredietaanvragen het moet voldoen. Dat is een andere redenering dan die u nu volgt.

Minister **Bos**: Ik geloof dat minister Van der Hoeven en ik wel mogelijkheden zien om dat te proberen.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Ik heb hier de brief van 27 januari van de minister. Dat is toch echt vijf maanden geleden. Daarin heeft de minister het heel duidelijk over de toegezegde extra kredietverlening van 45 mld. In het debat van 3 februari hebben wij het daar nog eens uitdrukkelijk met elkaar over gehad. Ik heb de minister toen zelfs gevraagd of hij voor 1 april wilde rapporteren. De minister zei toen dat hij zou nagaan op welke manier hij dat het beste in de gaten kon houden zodat de Kamer over de voortgang geïnformeerd kon blijven worden. Ik wil hem onjuiste informatievoorziening aan de Kamer besparen.

Minister **Bos**: Maar dat hebben wij nu toch gedaan? Wij hebben u toch geïnformeerd in de brief?

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ja? Vertel! U garandeert dat er 8,8 mld. door de ING is verleend? Dat garandeert u?

Minister **Bos**: Nu snap ik er echt niets meer van. Wij bespreken een brief waarin wij zwart op wit hebben opgeschreven dat ING sinds begin dit jaar voor 8,8 mld. aan nieuwe kredieten heeft verleend. Dat staat gewoon in de brief die voor vandaag geagendeerd staat.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Het ging niet om nieuwe kredieten maar om extra kredieten, een klein ander woordje. Ik voel mij nu ook op het verkeerde been gezet. Het gaat om extra kredieten.

Minister **Bos**: Nieuwe kredieten zijn "nieuw" ten opzichte van vorig jaar. Ik heb daar net bij gezegd dat ik geen berekening kan geven van wat de kredieten zouden zijn geweest als wij ING niet geholpen zouden hebben in januari en hoeveel extra het is ten opzichte van die situatie. Ik vermoed dat ING dan tot veel minder in staat zou zijn geweest omdat het een stuk beroerdere balans zou hebben gehad. Ik kan wel laten zien wat er nieuw is gedaan ten opzichte van vorig jaar. Ik probeer zo eerlijk mogelijk de feiten weer te geven.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Nee, dit zijn gewoon woordspelletjes. Het gaat om extra. Nieuw is wat er verleend is aan krediet. Het gaat om kredieten bovenop de normaal door de ING verleende kredieten. Daar hebben wij het over. Dat hebt u ook meerdere malen toegezegd, minister. Ga geen woordspelletjes spelen, maar zeg eerlijk dat u zich helemaal in de maling hebt laten nemen door de ING! U kunt hier voor geen centimeter zeggen dat het extra kredieten zijn geweest, helemaal niet! U probeert zich er nu met een jantje-van-leiden vanaf te maken, maar er ligt een duidelijke inspanningsverplichting van de ING. De minister heeft dat meerdere malen met veel gejuich verteld.

Minister **Bos**: Voorzitter. Mevrouw Verdonk kan wel steeds harder gaan praten, maar dat maakt het voor mij niet makkelijker om een manier te vinden waarop ik zou kunnen berekenen wat de ING zou hebben gedaan als wij ze niet geholpen zouden hebben. Ik zou het graag weten, maar niemand weet het, zelfs de ING zelf niet. Het enige wat wij kunnen doen, is hen vertellen wat zij nieuw hebben gedaan ten opzichte van wat er was. Dat rapporteren wij ook. Ik ben daar volstrekt eerlijk in. Ik leg uit wat wij wel rapporteren en wat wij niet kunnen rapporteren. Ik vertel dat en dat staat in de brief.

De **voorzitter**: Ik ben heel ruimhartig geweest, maar het is nu echt klaar.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik wil even een punt van orde maken. Er is een hoop gedoe geweest over dit spoeddebat. Uiteindelijk staan wij hier 's nachts om half drie met elkaar te debatteren. De minister verschuilt zich echter achter allerlei woordspelletjes. Ik vind niet dat dit kan. Het geeft geen pas wat de minister hier doet. Ik verwacht een schriftelijke bevestiging van het feit dat de ING extra kredieten zal verlenen. Wij hebben een motie die met algemene stemmen is aangenomen, waarin dit in het dictum staat. De minister voldoet daar niet aan.

De **voorzitter**: Wij zijn allemaal moe en de minister heeft het volgens mij al toegezegd.

Minister **Bos**: Ja, en nog even for the record, ik verschuil mij in dit debat achter niets. Wat ik hier vertel, hebben wij ook in de brief gemeld. Die brief was begin vorige week bij de Kamer aanwezig.

De **voorzitter**: U hebt uw betoog afgerond. De heer Van der Ham heeft nog één vraag aan de minister van Financiën.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik had een vraag gesteld over de spaarrente en over de uitspraak van Koopmans daarover. Hij zegt dat daarop in het buitenland een cap is gezet. Hij wil dat ook graag in Nederland hebben. Ik weet niet of dat verstandig is, maar wat is uw reactie daarop?

Minister **Bos**: Dat niet wij maar de toezichthouder daarover gaat. Ik weet dat hij de situatie nauwlettend in de gaten houdt.

Mevrouw **Blanksma-van den Heuvel** (CDA): Voorzitter. Ik had ook nog een vraag aan de minister van Financiën gesteld, over de ECB en de 442 mld. die beschikbaar is

Bos

gesteld. Ik heb gevraagd of Nederlandse banken daar gebruik van hebben gemaakt en hoeveel dat dan is.

Minister **Bos**: Dat kan ik voor u uitzoeken. Maar ik weet niet of dat vanavond nog lukt. Ik laat u dat zo snel mogelijk weten. Later vandaag.

□

Minister **Van der Hoeven**: Voorzitter. Het is inderdaad waar dat wij nog steeds in een moeilijke periode zitten. Wij moeten vaststellen dat een aantal bedrijven dat een normale recessie zonder al te veel kleerscheuren zou doorkomen nu ook wordt getroffen. Het risico bestaat dat daardoor enkele rendabele investeringen met betrekking tot zaken als verduurzaming en vernieuwing er aan het einde van de crisis slechter voorstaan dan op dit moment doordat zij worden uitgesteld of afgesteld. Dat zijn zaken die essentieel zijn voor onze economie. Wij doen er alles aan om ervoor te zorgen dat de Nederlandse economie er aan het einde van de crisis sterker voor staat. Dat is onze filosofie bij maatregelen ten aanzien van de deeltijd-WW en de kenniswerkers-regeling. Ook bij het aanvullend beleidsakkoord ligt de nadruk op vernieuwing en verduurzaming. Daarbij hoort ook een goed functionerende kredietverlening, die ervoor zorgt dat bedrijven ook tijdens de crisis aan kredieten kunnen blijven komen. Dat is essentieel. Het gaat niet vanzelf. Er is niet zonder reden sprake van een krediet-crisis. Daarmee is het begonnen.

De essentie is niet om ervoor te zorgen dat alle bedrijven onder alle omstandigheden aan krediet kunnen komen. Dat is niet mogelijk. Banken maken hun eigen afwegingen. Zij zullen altijd de risico's die bij een kredietaanvraag horen, blijven beoordelen. Dat doen zij in goede tijden en dat doen zij in slechte tijden. Het is van belang dat bedrijven die in essentie gezond zijn altijd financiering moeten kunnen krijgen voor rendabele activiteiten. Ook dat is niet vanzelfsprekend. Je ziet dat banken in toenemende mate worden geconfronteerd met risico's op hun kredietportefeuille. De minister van Financiën is daarop zojuist al ingegaan. We willen er met de activiteiten die we ontplooiën voor zorgen dat activiteiten rondom innovatie en duurzaamheid niet permanent voor de Nederlandse economie verloren gaan door deze uiteindelijk tijdelijke crisis. Die gaat namelijk voorbij.

Er is al het nodige gezegd over de cijfers van DNB. In onze brieven heeft de Kamer kunnen lezen dat wij in de beschikbare informatie alle redenen zien om de kredietverlening nauwlettend in de gaten te houden. Hierbij past ook een nadere verdieping van de macrocijfers. In aanvulling op de cijfers van DNB heb ik steeds aangegeven dat ik het belangrijk vind om door de macrocijfers heen te kijken, want als je praat met banken en bedrijven krijg je een beter inzicht in de problemen bij en de achtergronden van de kredietverlening: waar doen zich de meeste problemen voor en hoe kun je die het beste oplossen? Er zijn al veel gesprekken gevoerd, maar in datzelfde licht heb ik, zoals met de Kamer afgesproken, het EIM opdracht gegeven voor een herhalingsonderzoek, om meer en beter inzicht te krijgen in de achtergrond en de redenen van de afwijzingen, waar ook de heer Weekers naar vroeg. Het is van belang dat we dat blijven doen. De Kamer heeft het rapport gisteren van mij ontvangen en in augustus krijgt de Kamer over

de volgende drie maanden weer zo'n rapport. Daarin wil ik verder ingaan op de redenen van een afwijzing. Als we die kennen, kunnen we daarop ook stappen zetten. Op dit moment kunnen we dat eigenlijk niet goed. Tegelijkertijd hebben we met elkaar afgesproken dat er een intermediair wordt aangesteld. We doen dat samen met MKB Nederland, VNO-NCW en de Nederlandse Vereniging van Banken. Op die manier krijgen we de redenen voor afwijzing helderder voor ogen.

Op dit moment is de situatie voor veel mkb-bedrijven slecht of aan het verslechteren. We moeten dus heel goed in de gaten houden wat we op dit gebied doen, maar het begint met het inzicht in de afwijzing van kredietverlening. De heer Weekers heeft er gelijk in dat met name de kleine bedrijven in het mkb problemen ondervinden. Dat alles bij elkaar opgeteld, legt nauwelijks gewicht in de schaal bij de macrocijfers, maar kleine bedrijven zijn uiteraard niet minder belangrijk. Het gaat om een heleboel bedrijven en het zijn dus met name de kleintjes. We proberen op de manier die ik beschreef meer inzicht te krijgen in de achtergronden van de afwijzingen.

Mevrouw Gesthuizen vroeg ook wat we doen om de openbare informatie over kredietverlening te verbeteren. We doen in ieder geval twee dingen. We herhalen het onderzoek van het EIM en we stellen de intermediair aan. Ook daaruit komt informatie. Over de inzichten waar mevrouw Gesthuizen naar vraagt, heb ik de Kamer echter ook een brief gestuurd op 29 juni. In die brief ga ik in op een aantal van de vragen die zij stelt. Het voltrekken van bestaande kredietlijnen is op dit moment tussen de 50% en de 75%. Het antwoord op de vraag naar sectorale ontwikkelingen in het mkb staat in het EIM-rapport dat ik de Kamer heb toegezonden en waarover ik zojuist heb gezegd dat het onderzoek wordt herhaald, zodat we het inzicht blijven houden.

De **voorzitter**: Mevrouw Gesthuizen, u bent door uw quorum heen.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Ik wil de minister er alleen op attenderen dat ik hier niet naar heb gevraagd. Ik heb gevraagd wat zij bedoelde met aanbodproblemen bij banken, maar ik heb niet gevraagd hoe zij ervoor gaat zorgen dat informatie openbaar wordt.

Minister **Van der Hoeven**: Volgens mij heeft mevrouw Gesthuizen het ook gehad over openbare informatie, over de redenen waarom bedrijven geen kredieten krijgen, worden afgewezen en zelfs niet verder komen dan de eerste kennismaking bij de banken. Daar heeft mevrouw Gesthuizen gevraagd en daarop heb ik antwoord gegeven.

De andere vraag van mevrouw Gesthuizen ging over de problemen bij de banken. Ik zie best wat zij bedoelt. De minister van Financiën is al ingegaan over de aanbodproblemen. Die aanbodproblemen zijn bijvoorbeeld verzwakte buffers door afschrijvingen op giftige leningen, buffers die onder druk komen te staan door het toenemende aantal wanbetalingen van bedrijven, recente problemen met het verkrijgen van funding of de hoge prijs daarvan en de hoge spaarrentes waarover zojuist werd gesproken. Dat zijn de zaken waarmee we rekening moeten houden.

De vraag is ook wat dit betekent voor de instrumenten die wij hebben voor de kredietverlening. Voor mij is van

Van der Hoeven

belang of de partijen waar het om gaat, banken en bedrijven, tevreden zijn over de beschikbare instrumenten, of ze werken, of men voldoende bekend is met de instrumenten en in hoeverre er gebruik van wordt gemaakt. De eerste kwartaalrapportage over het gebruik krijgt de Kamer binnenkort. Als ik de informatie over het tweede kwartaal binnen heb, kan ik daar een voorlopige conclusie uit afleiden over wat er aan de hand is. Die informatie komt uiteraard ook naar de Kamer toe.

Kijkend naar het totaal van onze instrumenten, naar wat wij hebben gedaan sinds de start van de kredietcrisis en vooral naar wat wij hebben gedaan om de toegang voor bedrijven tot krediet te waarborgen, wijs ik bijvoorbeeld op de uitbreiding van de BMKB, de verhoging van het maximum tot 1,5 mln. per bedrijf, het open zijn voor bedrijven met minder dan 100 werknemers, de verhoging van de startersluis tot € 200.000, de aanpassing van de eigen inbreng DGA, en de verruiming van de opschortingsmogelijkheden voor delen van de gezondheidszorg, waar de heer Tang naar vroeg.

De heer Van Dijck deed een beetje cynisch over de verruiming van de opschortingsmogelijkheden, maar het gaat daarbij bijvoorbeeld over registergoederen en schepen, schepen die in aanbouw zijn. Ook daar hebben wij in de Kamer meermalen over gesproken. Niet de heer Van Dijck, maar andere leden hebben mij toen uitdrukkelijk gevraagd om te kijken wat ik voor de scheepvaart en voor de binnenvaart kan doen. Dit is één van de zaken waar de binnenvaart om vraagt en die soelaas kan bieden, omdat men meer tijd heeft om aan zijn verplichtingen te voldoen. Wij hebben echter nog meer gedaan. Ik noem de Garantie Ondernemingsfinanciering. Wij hebben ervoor gezorgd dat er meer IPC's mogelijk zijn. Als het goed is, dan is die kwestie vandaag afgerond, want er is vandaag over de Voorjaarsnota gesproken. Tevens is de WBSO verruimd en hebben wij de Kenniswerkersregeling en de Kennisinfrastructuur Regeling voor High Tech-topprojecten ingesteld. Het gaat daarbij om heel veel geld.

Er is nog een aantal specifieke vragen gesteld. Ik ben al ingegaan op de vraag van de heer Van Dijck over de borgstellingsregeling, vooral over de opschortingsmogelijkheid. Mevrouw Blanksma vroeg wat er nog meer wordt gedaan. De Kamer heeft vandaag een motie aangenomen. Daarin wordt de regering verzocht de Kamer te informeren over de voorwaarden waaronder bedrijven in moeilijkheden kunnen worden geholpen. Dat gaan wij doen. Op die manier krijg je een referentiekader dat je later kunt toepassen. Dat is een van de zaken die wij gaan doen. In de nadere informatie die wij komend half jaar krijgen van bedrijven en banken leid je af wat je kunt gaan doen. Je kunt niet op voorhand zeggen wat je gaat doen, want een aantal instrumenten is net van start gegaan, of is zijn pas een maand geleden van start gegaan. Deze instrumenten moeten de kans krijgen om zich te bewijzen.

Er is ook gevraagd naar de ROM's en de mogelijkheden om die een grotere rol te geven. Ik heb op 22 juni overleg gevoerd met de ROM's, onder andere over inschakeling van de ROM's bij de bestrijding van de gevolgen van de economische crisis. Eén van de onderwerpen was het bieden van de mogelijkheid om extra financiering te mogen aantrekken bij de EIB. Daar ging de motie van de leden Omtzigt en Tang over. Zij vroegen daar met name naar. Daar wordt op dit moment ook invulling aan gegeven. Er is ook nader onderzoek

gedaan door de ROM's. Dan blijkt echter dat bij het aantrekken van externe financiering door de ROM's bij de EIB sprake is van een aantal haken en ogen. Het is bijvoorbeeld onduidelijk of de EIB bereid is om substantiële bedragen aan de ROM's te lenen. Lenen aan een special purpose vehicle is wellicht mogelijk, maar vraagt wel 100% cofinanciering van een overheid, of van het Rijk of van een provincie. Daarbij draagt de overheid overigens het hoofdrisico. Aan de bestedingsrichting van de EIB-middelen worden dus beperkende voorwaarden gesteld. Ze zijn primair bedoeld voor bedrijfsinvesteringen en niet voor reorganisaties, tijdelijke verliesfinanciering, werkkapitaal en dergelijke.

Wij zijn dus gaan kijken naar andere mogelijkheden. Een van die andere mogelijkheden is de volgende. Ik heb de ROM's in ieder geval de ruimte gegeven om op basis van hun bestaande vermogenspositie te kijken of de banken bereid zijn externe financiering aan ROM's ter beschikking te stellen. De ROM's kunnen die bedragen dan in de vorm van risicodragend vermogen als achtergestelde lening ter beschikking stellen aan dat deel van het mkb in hun werkgebied dat gezond is. Het heeft geen enkele zin om dat geld te stoppen in iets wat op omvallen staat. De ROM's zullen hiervoor een business case uitwerken. Die wordt aan mij als aandeelhouder en aan de provincies voorgelegd. Als zij die voorstellen bij ons neerleggen, kijk ik natuurlijk ook naar de risico's die zij lopen en naar de taken die zij hebben. Ik zal u daarover verder informeren zodra ik de informatie van de ROM's binnen heb. Ik zal dat niet tegelijkertijd doen met de rapportage over het gebruik van de instrumenten, omdat ik niet helemaal weet of ik dat parallel kan laten lopen.

Kortom, dit gebeurt in samenwerking met de ROM's. Ik stel voor om dit ook hier eerst eens tot uitwerking te laten komen voordat wij weer over andere plannen voor de ROM's gaan nadenken.

De heer Tang vroeg of ik nog meer mogelijkheden zie om risicokapitaal te verstrekken. Ik heb al gesproken over de ROM's. Wij hebben verder de seedfaciliteit voor technostarters. Wij hebben het Business Angels Netwerk ten behoeve van de informele investoren. Wij hebben de Tante Agaath garantieregeling voor mkb-bedrijven en de groeifaciliteit. Er zijn verschillende mogelijkheden op dit moment. De seedfaciliteit loopt prima. Van de groeifaciliteit wordt met name gebruik gemaakt door participatiemaatschappijen. Banken maken steeds minder gebruik van deze regeling. Ik zal met de banken overleggen of daar verbetering in is aan te brengen. Afhankelijk daarvan bekijk ik of een andere aanpak nodig is.

Mevrouw Sap heb ik beantwoord door het EIM-onderzoek toe te sturen. De Kamer krijgt het volgende weer.

De heer Van der Ham stelde nog een vraag over de kredietverstrekking aan buitenlandse ondernemers. Dat is een onderwerp dat staatssecretaris Heemskerk een paar keer heeft besproken met de Kamer. Ik zeg in ieder geval toe dat wij kijken of hierover meer cijfers te vinden zijn, die ik dan zal meesturen met de eerstvolgende EIM-rapportage.

□

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Ik hoor de minister van Financiën van alles zeggen over de DNB

Verdonk

waarvan de informatie niet klopt en dat de banken cijfers hebben die op verschillende manieren te interpreteren zijn. Als het gaat om ING heeft de minister zich gewoon voor het lapje laten houden. Ik heb de toezegging van de minister gehoord. Alleen, omdat hij er zelf zo'n woordspelletje van maakte – met termen als nieuwe en extra en vorig jaar en dit jaar en niet weten en niet willen weten – is die toezegging mij niet duidelijk, dus ik heb hier een motie. Die lees ik in ieder geval voor. Wanneer de minister zegt dat dit de toezegging is die hij heeft gedaan, zal ik de motie meteen intrekken.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de onduidelijkheid over de extra kredietverstrekking van 25 mld. binnen Nederland door ING blijft bestaan;

overwegende dat ING de minister van Financiën openlijk tegensprekt over de omvang van de verleende en te verlenen extra kredieten;

verzoekt de regering, duidelijk aan te geven hoeveel krediet ING tot 1 juli 2009 heeft verleend boven het normaal gemiddelde krediet dat jaarlijks verleend wordt door ING;

verzoekt de regering tevens, aan te geven op welke wijze zij het gestelde doel van 25 mld. extra kredietverstrekking tegen marktconforme voorwaarden binnen Nederland denkt te bereiken en binnen welke termijn,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Verdonk. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 226 (31371).

De heer **Van der Ham** (D66): Het is laat, maar ik heb wel meegekregen dat het eerste dictum heel vaak is toegezegd door de minister van Financiën. Dat zal hij aan u leveren. Haalt u dat dan uit de motie. Dat is een beetje overbodig.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Zullen wij het er gewoon op houden dat ik, zeker op dit tijdstip – 2.40 uur – gewoon over mijn eigen motie ga en graag het antwoord van de minister afwacht?

Mevrouw **Blanksma-van den Heuvel** (CDA): Voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor de beantwoording van mijn vragen. Minister Van der Hoeven is positief ingegaan op mijn vraag over de regionale ontwikkelingsmaatschappijen. Zij heeft gezegd dat zij via banken extra geld kunnen krijgen dat zij als risicodragend kapitaal kunnen inzetten. Onze vraag was echter met name of zij hun eigen middelen op een andere manier voor ondersteuning van het fonds kunnen inzetten en een

mkb-stimuleringsfonds kunnen inrichten om risicodragend kapitaal in te zetten. Wij willen hierover graag een motie indienen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het industriële mkb zwaar wordt getroffen door de gevolgen van de kredietcrisis;

voorts constaterende dat deze in de kern gezonde bedrijven een extra risicokapitaalbehoefte hebben;

overwegende dat de Regionale Ontwikkelings Maatschappijen bij uitstek instrumenten zijn, gericht op de versterking van de regionale economische structuur;

voorts overwegende dat de huidige speelruimte van de ROM's beknellend werkt en hen beperkt om maximaal het overheidsbeleid te ondersteunen in deze buitengewone tijden;

verzoekt de regering, samen met de provincies als medeaandeelhouders te onderzoeken of de speelruimte van alle ROM's in ieder geval tijdelijk verruimd kan worden, zodat ze hun eigen middelen in de vorm van een mkb stimuleringsfonds gerichter in kunnen zetten in de ondersteuning van het overheidsbeleid ter bestrijding van de crisis,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Blanksma-van den Heuvel en Smeets. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 227 (31371).

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Voorzitter. Allereerst is het goed nieuws dat de minister van Financiën mogelijkheden ziet om de openbare informatieverschaffing over de kredietverlening te verbeteren. Het is ook goed nieuws dat het onderzoek van het EIM elk kwartaal zal worden herhaald. Wanneer kunnen wij de resultaten van die verbeteringen tegemoet zien? Enerzijds gaat het om De Nederlandsche Bank en anderzijds om Europese statistieken. Kan hij daar een tijdpad bij geven?

De minister van Financiën heeft mij gevraagd mijn motie over de toetsbare criteria voor de kredietverlening aan te houden, zodat hij alsnog kan aangeven of dat Europees gezien mogelijk is, gezien de bedoelingen van de motie. Daartoe ben ik bereid als de minister bereid is om die reactie voor donderdagmiddag naar de Kamer te sturen.

De minister zegt ten aanzien van de hypotheekverstrekking dat het volgens de normen van de AFM niet mag en dat het dus niet gebeurt. Zat de wereld maar zo in elkaar. Er zijn sterke signalen dat hier wel degelijk iets aan de hand is, zowel afkomstig van gemeenten als uit onderzoeken door een instituut rondom de Nationale Hypotheekgarantie. Ik vraag de minister van Financiën

Sap

dan toch om de AFM hiervan echt werk te laten maken. De signalen zijn zo sterk dat wij toch moeten kijken of hier iets aan de hand is.

De **voorzitter**: Ik wil geen conclusies trekken, maar het zijn toch de vrouwen die nog voor een tweede ronde gaan. Het is wel opvallend. Het woord is aan mevrouw Gesthuizen.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Voorzitter. Ik heb geen antwoord van de minister van Financiën gekregen op mijn vragen hoe hij in het algemeen het functioneren van de kredietmarkt voor het verzekeren van bijvoorbeeld exportkrediet beoordeelt en of hij van plan is om in de nabije toekomst met de nodige regelgeving daarin verbetering af te dwingen.

Voorts is mij niet geheel duidelijk geworden wat nu precies de visie van het kabinet is op het opstellen van criteria, opdat ondernemers die een kredietaanvraag bij banken indienen, weten waaraan die aanvraag minimaal moet voldoen. Ik begrijp dat de motie van mevrouw Sap met name gaat over de kredietverstrekking door de ING, als een soort voorwaarde voor verdere steun. Mijn motie had meer betrekking op alle banken in Nederland. Ik zou daarop graag nog een reactie krijgen van het kabinet.

Minister **Bos**: Voorzitter. Ik ontraad om twee redenen de aanneming van de motie van mevrouw Verdonk. Zij verzoekt in het dictum om aan te geven hoeveel krediet ING heeft verleend boven het normaal gemiddelde krediet dat jaarlijks verleend wordt door ING. Een van de problemen bij het gemiddelde van kredietverlening bijvoorbeeld van de afgelopen jaren, is dat de kredietverleningsvolumes uit de goede jaren maatgevend zijn voor wat er in een slecht jaar aan krediet verleend moet worden. Dat gaat natuurlijk niet. Het blijft moeilijk om de norm te bepalen. Het enige wat ik bereid was toe te zeggen, en dat heb ik in mijn vorige termijn ook gedaan, was dat ik de kennelijke tegenstelling tussen wat wij opschreven over ING, namelijk dat sprake was van 8,8 mld. nieuwe kredieten en de kennelijke uitspraak van de ING-woordvoerder dat sprake was van 8,8 mld. kredieten, wil oplossen door er een heldere brief over te schrijven, liefst ook mede namens ING. Ook al ontraad ik de motie, ik blijf wel bij die toezegging.

Ik zal proberen om voor donderdag een brief aan de Kamer te sturen over de hernieuwde interpretatie van de motie van mevrouw Sap. Wij zullen met de AFM het overleg over de Vogelaraarwijken vervolgen. Het is niet slechts dat het niet mag en dat wij daarom aannemen dat het niet gebeurt. Er is echt sprake van onderzoek. De vraag of dat grondiger kan of moet, zal ik met de AFM opnemen.

Mevrouw Gesthuizen heeft het algemene functioneren van de exportkredietmarkt aan de orde gesteld. Wij hebben vorige week een debat in de Kamer gevoerd, waarbij niet mevrouw Gesthuizen, maar de heer Irrgang woordvoerder was. Het ging daarbij over de nieuwe organisatie rondom Atradius en de wijze waarop wij in dat kader omgaan met exportkredietverzekeringen. Hoe wij naar de markt kijken, is daarbij aan de orde geweest. Wat ik er nog over kan zeggen, maar dat is niet nieuw, is

dat wij natuurlijk zien dat er op dit moment dingen niet goed gaan en dat bepaalde risico's niet meer verzekerd of herverzekerd worden. Voor ons is het grote probleem in hoeverre je je geroepen voelt om die risico's dan over te nemen. Wij hebben her en der stappen gezet, waar wij dachten dat dit verstandig was, om die risico's over te nemen. Tegelijkertijd zijn wij altijd eerlijk geweest in de constatering dat wij ook zien dat er gaten vallen waar wij niet in kunnen treden, omdat dit risico's met zich brengt die dan ten laste van de belastingbetaler zouden komen en die wij niet verantwoord zouden vinden.

Dan kom ik op de checklist. Er is hierover met de Nederlandse Vereniging van Banken en het georganiseerd bedrijfsleven gesproken. Dat heeft onder andere geleid tot de instelling van de intermediair waarover ook mevrouw Van der Hoeven sprak. Ik ben best bereid om, samen met de Nederlandse Vereniging van Banken, na te gaan of er een model is te maken voor een checklist, een soort best practise, van waaraan een kredietaanvraag moet voldoen, wil je zeker zijn dat deze in ieder geval niet om formele redenen niet in behandeling wordt genomen.

De heer **Tony van Dijk** (PVV): Ik heb gevraagd in hoeverre Nederlandse banken hebben ingeschreven op de ECB-faciliteit van 442 mld.

Minister **Bos**: Dat weet ik niet. Ik kan die vraag niet beantwoorden. Ik zal hierop schriftelijk reageren.

Minister **Van der Hoeven**: Voorzitter. Ik zal alleen nog de motie van mevrouw Blanksma en mevrouw Smeets van commentaar voorzien. Een van de overwegingen is dat de huidige speelruimte van de ROM's beknellend werkt. Dat is niet aangetoond. Verder wordt gesproken van het verruimen van de speelruimte. Wij spreken niet van speelruimte. Ook de ROM's zullen zich aan hun wettelijke taak moeten houden. Dat betekent dat zij geen eigen middelen hebben die zij naar eigen goeddunken kunnen besteden. Zij hebben middelen die hun ter beschikking zijn gesteld om op een bepaalde manier te besteden. Daar hebben zij een bepaalde eigen ruimte in, die mijns inziens voldoende is. Mocht dat niet zo zijn, dan hoor ik graag van ze waar de problemen zitten. In het laatste overleg dat ik met de ontwikkelingsmaatschappijen gevoerd heb, heb ik daar niets van gehoord. ROM's zijn geen banken en moeten ook geen banken worden. Als men echt iets wil, wil ik graag bekijken of de regelgeving knelt. Ze hebben al heel veel mogelijkheden. Ik heb al aangegeven welke de te verruimen mogelijkheden zijn. Dat wordt nog nader bekeken, waarbij ik een voorstel van de ROM's afwacht. Zoals de motie op dit moment is geformuleerd, vind ik eerlijk gezegd dat het wel een beetje naar staatssteun riekt. En ik denk niet dat wij daaraan moeten beginnen. Ik ontraad de motie.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik dank de bewindslieden voor hun antwoorden. Wij zullen donderdag bij de eindstemming over de moties stemmen.

Sluiting 2.52 uur